

УДК 785.161(=161.2)''1963/1969''''Черемош''.

ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ТРАДИЦІЯ “ЧЕРЕМОШУ”

Зиновій БУЛИК

*Львівське державне музичне училище імені Станіслава Людкевича
вул. Чоловського 1, м. Львів, Україна, 79018
тел.: (+38032) 233-48-29, e-mail: sofibw@ukr.net*

Проаналізовано 1963–1969 роки період створення ансамблю пісні і танцю “Черемош”. Підбір складу оркестру народних інструментів, і формування репертуару, що сприяло створенню саме інструментальної традиції “Черемошу”. Наведені історичні факти перших виступів й гастролі “Черемошу”.

Ключові слова: інструментальність, традиції, бандура, оркестр народних інструментів, “Черемош”, “Веснянка”, “Галичина”, “Лемковина”.

Після приїзду до Львова на зимові канікули 1962 року фольклорно-етнографічного ансамблю “Веснянка” студентів Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, очолюваного відомим хореографом, постановником і режисером, старшим викладачем геологічного факультету Володимиром Нероденком, у Львівському державному університеті імені Івана Франка спонтанно виникла ідея створити аналогічний ансамбль.

Попри бурхливе творче життя при студентському клубі, наявність великої кількості різноманітних колективів бракувало національно спрямованого фольклорного ансамблю.

Художню раду (голова професор Богдан Задорожній) було скликано негайно, там було прийнято одностайне рішення – створити новий художній колектив під назвою “Черемош”. Одразу визначилися із першими керівниками. Хор очолив викладач Львівського музичного училища ім. С. Людкевича Володимир Панасюк, який мав репутацію вправного диригента, незважаючи на нещодавнє повернення із заслання.

За рекомендацією видатного вченого, працівника Музею етнографії і художнього промислу, знавця танцювального мистецтва Романа Герасимчука керівником танцювальної групи було призначено учня Ярослава Чуперчука (танцюриста ансамблю “Галичина”) Пилипа Сеха.

Фото 1.

Оркестр українських народних інструментів ансамблю “Черемош”, після першого виступу у березні 1963 р. в актовій залі університету

Зліва на право: Верхній ряд – Зиновій Булик, Степан Будз, Нестор Когут, Андрій Луцик, Василь Петрованчук. Володимир Проник; перший ряд – Леся Шимків, Володимир Дичак, Богдан Гетто, Стефанія Яремчук; вокальна група: Стефанія Гриців, Леся Захарів, Катерина Марущак.

Фото з архіву З. Булика.

На посаду керівника оркестру було декілька кандидатур: Василь Попадюк, Тарас Ремешило та інші (переважно студенти Львівської консерваторії). Я обстоював кандидатуру альтиста симфонічного оркестру Львівської філармонії Тараса Ремешила, бо мав честь грати разом із ним у оркестрі українських народних інструментів Львівського радіо і телебачення. Тараса я знав як вправного аранжувальника, який створив безліч п'єс для нашого оркестру. Особливо вражала його "В'язанка гуцульських народних мелодій" із чудовим соло скрипки, яке блискуче виконував сам автор. Ця річ була знаковою для нашого оркестру, часто звучала по радіо і телебаченні. Її можна порівняти із знаменитою "Мелодією" Мирослава Скорика з кінофільму "Високий перевал".

Навесні 1963 року в малому актовому залі Львівського університету ім. Івана Франка, що при студентському клубі, відбувся перший виступ ансамблю "Черемош".

Частина учасників симфонічного оркестру влилась в новостворений оркестр українських народних інструментів при ансамблі "Черемош"; разом зі мною в цей оркестр подалися скрипалі – Андрій Луцик, Нестор Когут, Євген Мартинюк, Яромир Лишега, віолончелістка Леся Шимків, контрабасист Олег Шаблій.

Необхідно було терміново засвоювати народний спосіб гри на скрипці (різноманітні глісандо, мелізми). Цього нас міг навчити керівник оркестру Тарас Ремешило, який мав значний досвід гри у ансамблі "Галичина", де очолював подібний оркестр. У пригоді нам став і народний музикант, студент-математик із села Жукотина, справжній бойко з Турківського району Степан Будз (тепер відомий учений-математик, депутат міської ради, активний громадський діяч), який моментально підхоплював будь-яку мелодію, блискучий імпровізатор, перший учасник тріоїстої музики, разом із Володимиром Проником (сопілка) і Богданом Гетто (цимбали).

Крім струнної групи в оркестрі українських народних інструментів були специфічні українські народні інструменти: сопілки (Василь Петрованчук, Володимир Проник), цимбали (Богдан Гетто, Володимир Діденко, Василь Петрованчук, Степан Міщук), бандури (Володимир Дичак, Ольга Дракус-Кушнір, Любов Мороз-Козак, Юля Слаба-Смердига, Богдана Мулярчук, Орислава Пришляк, Стефанія Яремчишин, Оксана Грабовецька, Наталя Скарвінко-Якимець та ін.).

Восени 1963 року зайшли зміни в керівництві колективу: хорову групу очолив заслужений артист УРСР, актор драматичного театру ім. Марії Заньковецької Богдан Антків, танцювальну – артист Дрогобицького ансамблю пісні і танцю Едуард Щербатюк, оркестрову – працівник кафедри української мови, ентузіаст університетської самодіяльності, "перша скрипка" симфонічного оркестру Зиновій Булик.

У "Черемоші" від початків існування колективу запанував, як ми тепер називаємо, "черемощанський дух". Учасники ансамблю охоче співали не лише під час репетицій, але часто для свого задоволення з піснею поверталися додому, іноді сходилися біля пам'ятника Іванові Франкові, що викликало незадоволення певних інстанцій.

У 1965 році танцювальну групу очолив відомий хореограф театру імені Марії Заньковецької Володимир Когут, який поставив "Яворівську польку" та з ентузіазмом прийняту "Українську сюїту", у виконанні якої брали участь усі три групи ансамблю, цим твором завжди завершувався концерт "Черемошу".

У 1966 році з хором розпочали роботу студенти Львівської консерваторії Богдан Антків (син артиста) та його однокурсниця Марія Ткачик (хормейстер). Значно зріс

виконавський рівень хору, збільшилась кількість акапельних творів – “Чуєш, брате мій” в обробці К. Стеценка, “Ой три шляхи широкії” Г.Топольницького, “Сусідка” Я.Яциневича та ін.

Як самостійна творча одиниця почав виступати оркестр українських народних інструментів (керівник Зиновій Булик). У репертуарі широко були представлені оркестрові твори: “В’язанка гуцульських народних мелодій” в опрацюванні Тараса Ремешила, “Коломийка-хоровід” (“Тонивітер”) Анатолія Кос-Антоського, “Гуцульські колядки” Василя Барвінського, “Елегія пам’яті Т.Шевченка” Миколи Лисенка, “Топак” Костянтина Домінчена та ін.

У травні 1967 року оркестр українських народних інструментів ансамблю “Черемош” взяв участь у I Всеукраїнській універсіаді у м. Харкові.

Про Харків, місто, з якого прибули наш ректор Євген Лазаренко, завідувач кафедри педагогіки Федір Нуменко, ми вже мали віртуальне уявлення. Особливо вражала розповідь Дмитра Павличка про те, як він, прибувши на наукову конференцію до цього міста, трохи запізнився і в гардеробі не міг залишити свій одяг (усі номерки було вже роздано). Але гардеробниця чемно погодилася примістити пальто поета: “Ви тут єдиний, хто спілкується нашою мовою, я Вас упізнаю” (!?).

Зважаючи на певне упередження, Харків зустрів нас прихильно: надали велике приміщення для проживання і для проведення репетицій. Коли ми прибули в головний корпус університету, де в актовому залі мали відбутися конкурсні виступи колективів, у харківських дівчат, які бігали теж зі скрипочками та іншими музичними інструментами, почалася легка паніка. Це був дівочий вокально-інструментальний ансамбль Харківського університету, і в нашому оркестрі вони вбачали своїх конкурентів. Заспокоїлися лише після того, як ми розпакували свої футляри, і там виявилися, крім скрипок, бандури, цимбали, сопілки.

А потім було найголовніше: виступ у конкурсній програмі. Я був не лише учасником конкурсу, але й брав участь у обговоренні виступів різних колективів як офіційний представник Львівської делегації. Виступ нашого оркестру і солістів справив на членів журі неабияке враження. Особливо сподобалася “В’язанка гуцульських народних мелодій” в обробці Тараса Ремешила (соло скрипки – Зиновій Булик), Лариса Даренська (українська народна пісня з Буковини “Глибока кирниця” та українська народна пісня з Югославії “Пила би м з Дунаю водичку”) та вокальне тріо – Ганна Рись, Рузя Романюк та Людмила Мельник (українська народна пісня з Закарпаття “Ой чорна я чорна, як тота чорниця”). Усі ці виконавці стали лауреатами I Всеукраїнської універсіади і були рекомендовані до виступу на заключному концерті.

Публіка особливо прихильно зустріла нашого соліста Зиновія Кріля, зокрема пісню Михайлюка “Смерічка”, українську народну пісню з Лемківщини “Моя мила задрімала”, українську народну пісню з Пряшівщини “Як ся кози розіграли”. Проте журі вирішило виступ Зиновія Кріля не відзначати. Після довгих дебатів виникла проблема – у заключному концерті бракувало доброго тенора..., і я “скромно” запропонував нашого соліста. Таким чином, оркестр і всі черемошанські солісти виступили в заключному концерті.

Щодо обговорення виступу конкурсантів, смішним було зауваження однієї із титулованих членів журі, очевидно випускниці консерваторії, про те, що в “оркестре, которий называет себя народным, почемуто нет баянов, балалаек, домр”. Але згодом зм’якла і “снизошла”: “А, это коллектив из западной Украины там возможны бандуры, цимбалы, сопели”.

У 1968 році в ансамбль у ролі художнього керівника повернувся Тарас Решетило. З хором успішно працювали Богдан Антків, Марія Ткачик. Оркестр надалі провадив Зиновій Булик, танцювальну групу очолив недавній репетитор ансамблю, викладач Львівського культосвітнього училища Олег Голдрич.

В ансамблі панувала творча атмосфера. Частіше проводили спільні репетиції, про це дбав художній керівник. Танцювальна група поповнила свій репертуар – “Карічка”, “Раковецький кручений” (обидва танці з постановки Клари Балог у Закарпатському народному хорі). Оркестр доповнив свій репертуар “Чабарашкою” Михайла Завадського, оркестровою п’єсою “Ой устану я в понеділок” в обробці Володимира Кожухаря. Хор вивчив добірку лемківських народних пісень “Кед с би йшов”, “Бодай та корчмічка”, “Горі шариком” та ін.

У цей час ансамбль “Черемош” став заслужено визнаним. Крім регулярних виступів в університеті розпочалась активна концертна діяльність колективу – творчі звіти в філармонії, виступи на Львівському телебаченні, поїздки в інші міста України – Київ, Дніпропетровськ, Донецьк.

Під час поїздки в місто Люблін ми нав’язали контакт із керівником Люблінського студентського ансамблю народної пісні і танцю Станіславом Ліщинським і відомим Люблінським україністом, дослідником українських народних говорів у Польщі Михайлом Лесівим, який в газеті “Наше слово” опублікував надзвичайно теплий відгук про наш вступ. Крім численних гостей з усіх кутків світу, були присутні і представники масмедія – різних польських газет, радіо і телебачення, яким ми давали інтерв’ю.

Фото 2.

Оркестр українських народних інструментів ансамблю “Черемош”, 1969 р.

Зліва на право: скрипки – Зиновій Булик (керівник оркестру), Нестор Когут, Андрій Луцик, Зиновій Василюк; бубен – Василь Будз; контрабас – Олег Шаблій, віолончель – Юрій Синичин; цимбали – Богдан Гетто, Бандури – Ольга Дракус-Кушнір, Богдана Мулярчук, Юлія Слаба-Смердига; сопілка – Володимир Проник.

Фото з архіву З. Булика

Через тиск партійних інстанцій, бажання втручатися у репертуарну політику “Черемошу”, я написав заяву на звільнення в листопаді 1969 року.

Із оркестрантами я не вів ніяких розмов, але більшість з них із солідарності зі мною та морально-етичних принципів пішли з оркестру. Це Олег Шаблій, Юрій Мазурак, Нестор Когут, Андрій Луцик, Степан Будз, Аскольд Гнатів і вся бандурна група – Люба Мороз-Козак, Ольга Дракус-Кушнір, Оксана Грабовецька.

Продовжили гру в новому оркестрі Зиновій Василюк, Юрій Ключковський, Ігор Козій, Орест Качмар. А керівником став студент консерваторії Роман Никифоров. Змінився не лише склад оркестру, але й репертуар. Оркестр вивчив п’єсу композитора Дейніки “Молдавську хору”, склад оркестру “посилився” двома баянами, а згодом перестав виступати як самостійна одиниця (баяністом в оркестрі і одночасно акомпаніатором танцювальної групи був студент факультету іноземних мов, германіст Богдан Бодревич).

Канула в небуття давня мрія першого керівника оркестру “Черемоша” Тараса Ремешила – створити оркестр українських народних інструментів.

Мені також імпонувала така ідея. Склад оркестру був таким: квінтет – перша, друга, третя скрипки, віолончель (басоля), контрабас; перша і друга сопілка; перші й другі цимбали, кларнет; чотири бандури – перша і друга партії; ударні інструменти – барабан з тарілкою, бубон (решітко).

Це був традиційний склад ансамблів народних інструментів у таких сусідніх державах: Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія. Специфікою нашого оркестру була наявність українського національного інструмента бандури. Цей інструмент використовували тоді переважно як супровідний до співу, а Тарас Ремешило надав бандурі особливої пошани як оркестровому інструменту.

Фото 3.

Оркестр українських народних інструментів Львівського радіо та телебачення, 1962 р.

Зліва на право: бандури: Галина Менкуш, Дарія Липка, Ганна Гальчак, Мирослава Попілевич; скрипки: Тарас Ремешило (Керівник оркестру), Оріся Ванькович-Когут, Зиновій Булик, Альберт Арутюнов.

Фото з архіву З.Булика

Бандурну групу в радіо- і телевізійному оркестрі очолював Василь Герасименко – професор Львівської консерваторії, конструктор бандури з перемикачами, що мала назву “Львів’янка”, а разом із видатним майстром грали його талановиті учениці Галина Менкуш, Ганна Гальчак, Дарія Липка, Мирослава Попілевич. На цимбалах грали Володимир Діденко та Олег Боднар, на скрипках – Тарас Ремешило, Оріся Ванькович-Когут, Зиновій Булик, Альберт Арутюнов, на віолончелі – Андріан Білинський, на контрабасі – Іван Загороднюк, на сопілках грало сімейство Корчинських – Мирослав Титович із дружиною. Солістами того оркестру були сестри Байко (Марія, Даниїла, Ніна) та народний артист СРСР, артист Львівського театру опери і балету Павло Кармелюк.

Чи варто поповнювати оркестр українських народних інструментів іншими інструментами? Тарас Ремешило вважав і я з ним згоден, що можна би було збагатити ансамбль такими інструментами: флерка (незаднена сопілка; блискучим гравцем на цьому інструментів був Василь Попадюк – соліст оркестру Григорія Верьовки, випускник Львівської консерваторії), теленка, колісна ліра, ріг, кувія (ребро), цитра, кобза, козобас, трембіта, дуда (волинка), різноманітні окарини. За радянських часів в Україні активно впроваджували так звані оркестри “абстрактних” народних інструментів із перевагою домр, балалайок, баянів та незначним вкрапленням українських народних інструментів: бандур, цимбалів, сопілок.

Був такий оркестр і в університеті ім. І.Франка (керував ним Федір Жатковський). Дехто із черемошанців був учасником цього оркестру, наприклад Олег Шаблій (сьогодні професор географії) грав там на баяні, а згодом в “Черемоші” – на контрабасі, Степан Бучинський (талановитий історик і музикант) освоїв гру на віолончелі та баяні, а в тому оркестрі “народних” інструментів грав на домрі.

Оркестри народних інструментів зі спотвореним складом відходять у небуття. Сьогодні немає такого оркестру в університеті, зник він і в Львівській національній музичній академії імені М. Лисенка, де успішно діє оркестр українських народних інструментів (керівник Роман Олексів). На жаль, донині існує оркестр “народних” (яких?) інструментів у Львівському музичному училищі імені С. Людкевича (керівник Олександр Личенко).

Виникає питання, чи можна вважати народними такі інструменти, як домра, балалайка, мандоліна, баян? Очевидно, що ні. У народі вони не прижилися. Навіть у Росії не грають на балалайці в природних умовах, а використовують тільки в концертній практиці. Там більше любляють гармошки (дворядку), ложки, гуслі, які поступово теж зникають із народного музикування. Це не означає, що на цих інструментах не треба грати, але не варто використовувати їх в оркестрах народних інструментів в Україні. Вони будуть доречними в аналогічних оркестрах Росії.

Інша справа – бандура. В Україні цей інструмент прижився і навіть став символічним для нашої Батьківщини (згадаймо кобзарство). У Західній Україні цей інструмент поширив уродженець Східної України, слобожанець Гнат Хоткевич – визначний письменник, знавець народного інструментарію, композитор. У Львові гру на цьому інструменті засвоюють у спеціалізованій музичній школі імені С. Крушельницької, у державному училищі ім. С. Людкевича, у національній музичній академії ім. М. Лисенка. Існує море капел бандуристів, видано блискучий словник Богдана Жеплинського і Дарії Ковальчук-Жеплинської “Українські кобзарі, бандуристи, лірники (енциклопедичний довідник)” (Львів, 2011).

У вищезазначених навчальних закладах існують класи таких музичних інструментів, як сопілка, цимбали. А от із впровадженням і утвердженням оркестрів українських народних інструментів в загальноосвітніх школах (давня мрія одного із засновників “Черемошу” Тараса Ремешила”) справи складніші.

У багатьох школах Львівщини навчають дітей гри на сопілці, створюють ансамблі сопілкарів, а оркестрів українських народних інструментів нема чи то через брак ентузіастів – керівників, чи то через відсутність бажання або можливості національного естетичного виховання молоді.

Я зберіг чимало партитур із творами для оркестру українських народних інструментів в опрацювання Тараса Ремешила. Як на мене, варто було б їх опублікувати. Таке видання могло би заповнити прогалину інструментованих творів для оркестру українських народних інструментів.

Назву наявні в моєму архіві інструментальні твори: “В’язанка гуцульських народних мелодій” Тараса Ремешила, “Коломийка-хоровід” (“Гонивітер”) Анатолія Кос-Анатольського, “Туцільські колядки” Василя Барвінського, “Елегія пам’яті Тараса Шевченка” Миколи Лисенка, “Думи мої, думи”, “Зоре моя вечірняя” Тараса Ремешила, “Чабарашка” Михайла Завадського, “Ой, устану я в понеділок” Володимира Кожухаря, “Гопак” Костянтина Домінчена...

Мій колега з Львівського музичного училища ім. С.Людкевича, викладач фольклору, композитор, кандидат мистецтвознавства Володимир Пасічних готовий підготувати до друку названих вище партитур, хоча ця праця не з легких. Але де знайти спонсора для реалізації такого важливого навіть для нашого духовно зубожілого суспільства проекту?

Фото 4.

Оркестр українських народних інструментів хорової капели “Лемковиня” в Шевченківському гаю поблизу лемківської церкви (м. Львів) 1980 р.

Скрипки: Леся Шніцар, Андрій Луцик, Маркіян Булик, Зиновій Булик (керівник оркестру); контрабас: Юрій Мазурак; флейта – Оля Байса; сопілка – Дмитро Дідовський.

Фото з архіву З. Булика

На запрошення Івана Максимовича Кушніра, тодішнього керівника народної хорової капели “Лемковина”, 1975 року мені випала честь створити і очолити оркестр народних інструментів при цій капелі. Нічого нового не треба було придумувати. Склад оркестру був стабільний, “ремешилівський”. Чимало черемошан поповнили склад лемківського оркестру: скрипаль Андрій Луцик, віолончелістка Людмила Войтюк, флейтист-сопілкар Аскольд Гнатів, бандуристка Ольга Кушнір-Дракус. До репертуару цього оркестру ввійшли твори, які виконували черемошанці, а також нові лемківські оркестровані мелодії: “Лемківський марш” Ярослава Трохановського, “В’язанка лемківських мелодій” Анатолія Кос-Анатольського. Керівник “Лемковини” в Польщі Ярослав Трохановський ставив під сумнів потребу використовувати в лемківському оркестрі бандуру, адже “лемки ніколи не грали на бандурах”, стверджував авторитетний музикант. Я частково погоджувався: в Польщі дійсно цей український народний інструмент не прижився, але в Україні, депортовані з Польщі внаслідок сумнозвісної операції “Вісла” лемки освоїли гру на бандурі. Навіть відомі й шановані лемкині сестри Байко свою успішну музичну кар’єру розпочинали як бандуристки. 1992 року я завершив роботу в “Лемковині”, оркестр очолив викладач Львівського музичного училища ім. С. Людкевича, баяніст Нестор Сорока.

Сьогодні я хочу привітати всіх черемошан із поважним п’ятдесятирічним ювілеєм. Приємно, що збережено традиції колективу, чимало творів виконують разом три групи, водночас кожна із груп демонструє творчі напрацювання самостійними номерами, збережено твори із давнього репертуару, а також звучать нові композиції. Це свідчить про неперервний розвиток колективу, велику працю теперішніх керівників (художнього керівника та балетмейстера Василя Піпаша, керівника хору Олени Волчек, керівника оркестру Романа Дольного).

Мені особливо приємно, що оркестр виступав як самостійна одиниця, зокрема вони блискуче виконують “Намисто” Ю. Польового та “Українське попури” Р. Дольного. Хочеться побажати керівникові оркестру поповнити його склад: долучити скрипалів, сопілкарів, віолончеліста і звичайно, кількох бандуристів.

Оскільки в університеті існує тепер окремий факультет культури і мистецтв, кафедра фольклору імені Філарета Колесси, то варто було б поповнювати репертуар новими, щойно записаними в експедиціях і оркестрованими піснями чи інструментальними мелодіями. Варто подумати також над поверненням до назви “Черемошу” означення фольклорно-етнографічний ансамбль, як це задумувалося в часи його заснування.

Стаття надійшла до редколегії 21.02.2014

Прийнята до друку 23.04.2014

INSTRUMENTAL TRADITION “CHEREMOSH”

Zynovij BULYK

*Director of the orchestra “Cheremosh” (1963–1970 years),
Lviv State Music College Stanislaw Ludkevych
str. Cholovskoho 1, Lviv, Ukraine, 79018
tel.: (+38032) 233-48-29, e-mail: sofibw@ukr.net*

The article analyzes the 1963–1969 years, period of the creation folk song and dance “Cheremosh”. The selection the orchestra of folk instruments and the formation of the repertoire that contributed to the establishment it is instrumental tradition “Cheremosh”. These facts first performances and tours “Cheremosh”.

Key words: traditions, bandyra, the orchestra of folk instruments, “Cheremosh”, “Vesnianka”, “Galychyna”, “Lemkovyna”.

ИНСТРУМЕНТАЛЬНАЯ ТРАДИЦИЯ “ЧЕРЕМОША”

Зыновий БУЛЫК

*Руководитель оркестра «Черемош» (1963–1970 гг.),
Львовское государственное музыкальное училища имени Станислава Людкевича
ул. Чоловского 1, г. Львов, Украина, 79018
тел.: (+38032) 233-48-29, e-mail: sofibw@ukr.net*

Проанализированы 1963–1969 годы, период создания ансамбля песни и танца “Черемош”. Подбор состава оркестра народных инструментов и формирования репертуара, что способствовало созданию именно инструментальной традиции “Черемош”. Приведенные факты первых выступлений и гастролей “Черемоша”.

Ключевые слова: инструментальность, традиции, бандура, оркестр народных инструментов, “Черемош”, “Веснянка”, “Галичина”, “Лемковина”.